

5. Коцюбинська М. Х. Поет. Стус В. С. Твори: у 4 т., 6 кн. / [ред. М. Гончарук, передм. М. Коцюбинської]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Львів: Просвіта. Т. 1, Кн. 1: Зимові дерева. Веселий цвинтар. Круговерть. 1994. С. 7–39.
6. Кравченко Л. Феномен майстерності Стуса-перекладача. На матеріалі поезій Р.М. Рільке. *Дивослово*. 2008. № 1. С. 53–58.
7. Кравченко Л. Авторська інтенція Василя Стуса як перекладача Р. М. Рільке. *Молодь і ринок*. 2013. № 3 (98). С. 24–28.
8. «Країна Інкогніта»: Василь Стус / Сергій Грабовський. Аудіозапис програми : 10 Вересня 2005. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/934750.html>. – Назва з титул. екрану.
9. Михайлова Т. Василь Стус как переводчик русской литературы. *Literatura i władza. Związki na gruncie rosyjskim w XVIII–XXI wieku*. Warszawa, 2017. Т. 25. С. 213–226.
10. Наливайко Д. Василь Стус – перекладач. *Всесвіт* : журн. інозем. літ. 1991. № 1. С. 183–185.
11. Постать Василя Стуса над плином часу : 70-річчю від дня народження присвячується (1938-1985) : бібліографічний покажчик / [уклад. Авраменко Г. М., Зелена О. М., Спиця М. Г.]. Вінниця : Держ. картографічна фабрика, 2008. 240 с. (Наші видатні земляки).
12. Просалова В. Рецепція В. Стуса : пострадянська і діаспорна інтерпретації. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору* : [наук. збірн]. Вип. 12 / [відп. ред. С. В. Мишанич]. Донецьк : Норд-Прес, 2008. С. 255–267.
13. Синові. Редьярд КІПЛІНГ (в перекладі Василя Стуса). URL : <http://maysterni.com/publication.php?id=1145>. – Назва з титул. екрану.
14. Рудницький Л. Василь Стус і німецька література. Відношення поета до Гете і Рільке. URL : <http://exlibris.org.ua/stus/r24.html>. – Назва з титул. екрану.
15. Череватенко Л. «Чорне молозиво ранку...»: [Про пер. В. Стусом поезії П. Целяна]. *Основа*. 1997. № 11. С. 57–58.
16. Poetry & Translation: The Art of the Impossible / Peter Robinson. Liverpool University Press, 2010. 196 p.
17. Veretelnyk Roman. Found in Translation: Vasyl Stus and Rudyard Kipling's "If". *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. No 3 (2016). P. 143–159.

Калмикова М. В.
(м. Слов'янськ)

ТВОРЧИСТЬ ВАСИЛЯ СТУСА В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Творчість Василя Стуса з кожним роком набуває все більшої значущості, приваблює багатогранністю й можливістю широкого використання як у процесі навчання, так і виховання сучасної молоді.

Особливої актуальності набуває проблема вивчення життя і творчості поета в контексті Концепції «Нова українська школа» [6], зокрема під час розробки інтегральних проблемно орієнтованих навчальних курсів нового покоління, що вимагає міждисциплінарного синтезу та об'ємного поліпредметного системного бачення, широкого залучення методів викладання, заснованих на співпраці – групові завдання, дослідницькі проекти, експерименти тощо.

Для нас, жителів Донеччини, знайомство із творчим доробком В. Стуса заслуговує на особливу увагу, оскільки юність поета, проведена на Донбасі, прямо й опосередковано впливала на формування світогляду поета, його мистецькі вподобання. Крім того, образи й картини Донеччини у творах В. Стуса такі ж близькі учнівській молоді, як і поету-земляку. Цей останній факт за відповідних навчальних умов може мати додатковий потужний вплив на пізнавальні рефлексії та бути додатковим стимулом в опануванні його творчості.

Зауважимо, що за сучасною програмою з української літератури з поетичною спадщиною Василя Стуса учні знайомляться лише в 11 класі (на що програмою виділено 2 години за рівнем стандарту, 4 години – за профільним рівнем), хоч, на нашу думку, особистість Василя Стуса як «людини рідкісної моральної обдарованості, голосу сумління у світі розхитаних і розмитих понять честі, правди, порядності» (Є. Сверстюк) для вчителя-словесника має стати центральним образом у роботі з розвитку критичного мислення учнів, формування в них не лише літературного смаку, але й національної ідентичності, патріотизму, безкомпромісності, почуття відповідальності перед суспільством.

Знайомство учнів із постаттю поета, його світоглядною позицією доцільно розпочати в контексті вивчення творчості Т. Г. Шевченка в 9 класі, виділивши для цього як урок позакласного читання, так і уроки літератури рідного краю.

У процесі роботи над темою вчителю доречно буде ознайомитися з літературними розвідками М. Жулинського [2], Д. Наливайка [5], М. Коцюбинської [3; 4], В. Просалової [7], Б. Рубчака [8], Ю. Шевельова [9].

Ознайомлення дев'ятикласників з життєвим шляхом В. Стуса пропонуємо провести через порівняльний аналіз із біографією Т. Г. Шевченка, відстежуючи Шевченкові мотиви у творчості поета:

*Що тебе клясти, моя недоле?
Не клянуч. Не кляв. Не проклену.
Хай життя – одне тернисте поле,
Але перейти – не помину.*

Учитель організує роботу в «лабораторії слова», де учні мають можливість дослідити тексти поезій В. Стуса, зосереджують увагу на розгляді окремих, найсуттєвіших елементів, розкриваючи причинно-наслідкові зв'язки виявлених паралелей та відмінностей двох художніх явищ:

у *Т. Г. Шевченка*:

«караюсь, мучуся... але не каюсь!»
(«N.N.»);
«і без сокири... козак безверхий упаде»
(«Бували війни»);
«на нашій не своїй землі» («Мені
однаково»);
«голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не
йде апостол правди і науки» («І день іде»);
«а ми малі були і голі» («Якби ви знали,
паничі»).

у *В. Стуса*:

«де не стоятиму – вистою»;
«і царство це – минеться без клятв і
без карань»;
«нестерпна рідна чужина», «на цій
пахкій, а не своїй землі»;
«А ти все ждеш. А ждеш – кого ти?
А начуваєшся – чого?»;
«Мале й зелене – недоросток літ».

Цікавим, на нашу думку, завданням є формування дев'ятикласниками образу В. Стуса як уніфікованої, значущої для літератури постаті за зразком Т. Шевченко – Кобзар, І. Франко – Каменяр...

Учні навели кілька визначень, аргументувавши їх текстами поезій, листів, рядків автобіографічного нарису:

В. Стус – **СІЗІФ**: «Починати завжди все спочатку – то сізіфова праця, яку я маю доконувати»;

В. Стус – **ПРОВІСНИК**: «Народе мій, до тебе я ще верну, і в смерті обернуся до життя»...

В. Стус – **ЛЮДИНА**: «І думка така: поет повинен бути людиною. Такою, що повна любові, долає природне почуття зненависті, звільнюється від неї, як од скверни. Поет – це людина. Насамперед!».

Багатогранність творчої особистості поета дає вчителю можливість системного, поступового створення у свідомості учнів образу поета-борця, поета-інтелектуала, поета-модерніста, поета-перекладача.

Переклади Василя Стуса були засобом віднайти влучну, ефективну зброю в умовах нерівного двобою, де на кону було все: право жити вільно, самотійно, не залежати... Можливо, саме тому він створював такі неперевершені переклади, такі метафізичні й водночас конкретно земні поезії [1]. Варто згадати його блискучі переклади з Гете й Рільке. З німецької Стус також переклав вірші Пауля Целана, Альберта Еренштайна, Еріха Кестнера, Ганса Магнуса Енценсбергера; з англійської – поезії Кіплінга; з італійської – Джузеппе Унгаретті, з іспанської – твори Федеріко Гарсія Лорки, з французької – Гі де Мопассана, Артюра Рембо, Рене Шара.

Знайомство із постаттю Василя Стуса доречно продовжити в 10 класі на уроках зарубіжної літератури під час вивчення творчості А. Рембо, доповнивши матеріал повідомленням про В. Стуса-перекладача й презентацією поезії «Моя циганерія».

В 11 класі, крім основного розгляду життєвого і творчого шляху поета-шістдесятника на уроках української літератури, доповнити відомості про В. Стуса під час опанування учнями творчості Р. М. Рільке, («Сонети до Орфея», «Дуїнські елегії», «Осінній день»); поетичного доробку Ф. Г. Лорки («Гітара»), подавши ці поезії в Стусовому перекладі.

Творчим переосмисленням місця й значення В. Стуса в українській літературі може бути створення учнями буктрейлера – короткого відеоролика, мета якого – популяризація творів візуальними та аудіозасобами.

Тож міждисциплінарний синтез, широке запровадження інноваційних технологій, поліпредметне системне бачення проблеми сприятимуть розвитку критичного мислення учнів, глибокому й усебічному розумінню молоддю творчості Василя Стуса.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василь Стус – перекладач. URL: <http://slovoprosivity.org/2008/02/22/192-old/>
2. Жулинський М. Із забуття – в безсмертя (Сторінки забутої спадщини). Київ : Дніпро, 1990. С. 416-431.
3. Коцюбинська М. Стусове «самособоюнаповнення» (Із роздумів над поезією і листами В. Стуса). *Сучасність*. 1995. № 6. С. 137–145.
4. Коцюбинська М. Василь Стус у контексті сьогоденної культурної ситуації. *Слово і Час*. 1998. № 6. С. 17–28.
5. Наливайко Д. Василь Стус – перекладач. URL: <http://1576.ua/books/6979>
6. Нова українська школа. URL: <http://osvita.ua/school/52062/>
7. Просалова В. Проблема естетичного самовизначення в літературознавчих студіях В. Стуса. Василь Стус в контексті європейської літератури. *Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої вшануванню пам'яті письменника, літературознавця, мислителя і громадянина*. Донецьк, 20–21 вересня 2001 р. URL: <http://1576.ua/books/6962>
8. Рубчак Б. Перемога над прірвою. Про поезію Василя Стуса. Василь Стус в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників. Балтимор – Торонто : Смолоскип, 1987. С. 315–352.
9. Шевельов Ю. Трунок і трутизна. URL: <http://www.ukrcenter.com/Література/Василь-Стус/57775-1/Трунок-і-трутизна-авт-Юрій-Шевельов>